

VZŤAH PAMÄTE A SKÚSENOSTNÉHO KOMPLEXU V KONTEXTE PRÍPRAVY NA TLMOČENIE

Lucia Podlucká

Lucia Podlucká je v poslednom ročníku doktorandského štúdia v odbore translatológia na Katedre anglistiky a amerikanistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Svoj dizertačný výskum venuje didaktike tlmočenia a rozvoju tlmočnických zručností v úvodných fázach výučby tlmočenia. Zároveň príležitostne pracuje ako prekladateľka a tlmočníčka na voľnej nohe.

ÚVOD

Každý, kto si už na vlastnej koži zažil tlmočenie, či už v praxi, alebo aj na vyučovacích hodinách, vie isto z vlastnej skúsenosti potvrdiť, že ak mu téma tlmočenia „sadne“, pracuje sa mu omnoho lepšie. V tomto článku sme sa teda rozhodli overiť toto tvrdenie aj v experimentálnej podobe, pričom sme sa však zamerali konkrétne na úvodné fázy didaktického procesu.

Na jednu stranu sme teda postavili intenzitu vzťahu študenta tlmočenia k danej téme. Na jej určenie sme si vybrali tzv. skúsenostný komplex (ktorý definujeme v prvej kapitole). Takisto sme sa rozhodli tému zúžiť tak, aby korešpondovala s témou nášho dizertačného výskumu, a teda prepojiť ju priamo s jednou z konkrétnych tlmočnických zručností – pracovnou pamäťou. Obe veličiny sme pre účel výskumu kvantifikovali.

Za cieľ experimentu sme si určili overiť, či medzi týmito dvomi premennými existuje korelácia a či môžeme vyhlásiť, že skúsenostný komplex pozitívne ovplyvňuje výkon pracovnej pamäte v úvodných fázach tlmočenia. Ako respondentov sme si preto zvolili študentov, ktorí sa s tlmočením stretávajú po prvýkrát a sú v procese osvojovania si základných kompetencií pre tlmočenie.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Pred samotnou realizáciou výskumu je nevyhnutné zadefinovať základné pojmy, ktoré vo výskume používame. Nakoľko sme sa rozhodli v príspevku zamerať na vzťah medzi skúsenostným komplexom a pamäťou, prvú kapitolu venujeme práve týmto termínom. Pozrieme sa na ich definície, no i na to, ako sú vnímané v kontexte tlmočenia.

1.1 Skúsenostný komplex

Najznámejšiu definíciu skúsenostného komplexu poskytuje František Miko, podľa ktorého ide o „*súhrn skúseností, predstáv, myšlienok, citov, záujmov a podnetov, ktoré tvoria vo vedomí človeka istý celok a ktoré sú podkladom pre komunikáciu*“ (1970, s. 14). Takisto dodáva, že práve skúsenostný komplex „*determinuje rozsah, v ktorom sa môže daný text realizovať*“, a teda „*určí, ktoré fakty zo skúsenostného komplexu prichádzajú do úvahy*“ (ibid.) v procese komunikácie.

V translatologickom kontexte bližšie definuje skúsenostný komplex Anton Popovič, ktorý ho označuje ako „*súhrn spoločenských, filozofických, psychologických a iných názorov a skúseností individuálne osvojených prekladateľom*“ (1983, s. 164), pričom namiesto prekladateľa môžeme v našom kontexte doplniť tlmočníka, keďže, ako hovorí A. Keníž, tlmočenie môžeme označiť ako „*ústnu formu prekladu*“ (1980, s. 22). Takisto dodáva, že tento skúsenostný komplex ovplyvňuje komunikačnú, semiotickú a štylistickú realizáciu prekladu, resp. tlmočenia (ibid.).

Dôležitou sa v tomto kontexte zdá i tzv. preinformácia. Taida Nováková o nej hovorí ako o istom stupni „*informovanosti, ktorú označujeme vo vzťahu k novým informáciám ako preinformáciu*“ a zároveň tvrdí, že je „*prirodzene lepšie, ak [...] tlmočník už na začiatku prednášaného textu disponuje istou schémou očakávania*“ (1993, s. 60). Aj T. Nováková teda potvrdzuje predpoklad, že predošlá skúsenosť s témou je pri tlmočení nespornou výhodou a ovplyvňuje tak súhrn potenciálnych možností v rovine cieľovej výpovede (ibid.).

1.2 Pamäť v tlmočení

Podľa Alojza Keníza je pamäť „*jedným z najdôležitejších mimolingvistických faktorov, ktoré hrajú v procese tlmočenia podstatnú úlohu*“ (1980, s. 55). Definuje ju pritom ako „*schopnosť ľudského mozgu zapamätať si a rozpamätávať sa na minulé skúsenosti*“ a ďalej tvrdí, že v konzekutívnom tlmočení sa najčastejšie využíva pamäť krátkodobá (ibid.).

Na označenie pamäte, ktorú využívame v konzekutívnom tlmočení, sa však v súčasnosti používa skôr pojem „pracovná“ alebo „operatívna“ pamäť (porov. napr. Gile, 2009). Pri krátkodobej pamäti totiž hovoríme o uchovávaní informácií na kratší čas (cca 1 – 10 sekúnd) (Ruisel, 1995) a o kapacite 7 ± 2 zhluky (tzv. *chunks*) (Miller, 1956).

Do kontextu tlmočenia sa preto viac hodí koncept pracovnej pamäte, ktorá je alternatívnou koncepciou krátkodobej pamäti a je definovaná ako „*ten aspekt kognície, ktorý umožňuje porozumieť a mentálne spracovať okamžité dianie v prostredí, udržať si informácie o nedávnych zážitkoch, získať nové znalosti, riešiť problémy, formulovať, vzťahovať sa a konať podľa súčasných cieľov*“ (Baddeley a Logie, 1999, s. 28 – 29, In: Jakobová, 2017). Detailná definícia Baddeleyho modelu nie je podstatná pre účely tohto článku, zameriame sa preto iba na časť nazývanú „fonologická slučka“. Aj A. Keníž zdôrazňuje, že „*pri tlmočení pracujeme najčastejšie so sluchovou pamäťou*“ (1980, s. 55). Fonologická slučka sa „*špecializuje na poddržanie verbálnej informácie počas krátkeho obdobia*“ (Baddeley & Gathercole, 1998, s. 158), na čo sa bude zameriavať i náš výskum.

Aj Daniel Gile (2014, s. 167) definuje pracovnú pamäť v troch bodoch:

- 1) „*Pracovná pamäť je set mechanizmov alebo procesov, ktoré sa zapájajú do ovládania, regulácie a aktívneho spravovania informácií relevantných pre danú úlohu v procese kognitívneho poznávania; funguje primárne na aktuálne ,aktivovaných' informáciách z dlhodobej pamäte.*
- 2) *Pracovná pamäť si vyžaduje spracovaciu kapacitu.*
- 3) *Pracovná pamäť má nízku úložnú kapacitu.*

Pre náš výskum bude najrelevantnejší práve tretí bod, ktorým je kapacita pracovnej pamäte.

2 VÝSKUM, JEHO PRAKTICKÁ REALIZÁCIA A HYPOTÉZY

Vo výskume sme sa rozhodli pozrieť na to, či existuje vzťah medzi skúsenostným komplexom a pamäťou, resp. či znalosti, skúsenosti alebo blízky citový vzťah k danej téme ovplyvní výkon študentov tlmočenia v úlohe zameranej na zistenie kapacity pracovnej pamäte. Našou predbežnou hypotézou (neskôr v kapitole 2.4 ich ešte upresníme) bolo, že študenti, ktorí majú s danou témou viac skúseností (resp. zaznamenajú vyššie skóre v dotazníku určenom na jednotlivé aspekty skúsenostného komplexu) dosiahnu vyššie skóre v úlohe zameranej na kapacitu pracovnej pamäte, ktorá pozostáva z vypočítania, zapamätania a následného vybavenia vopred určeného počtu jednotiek.

2.1 Výskumná skupina

Výskum sme realizovali v letnom semestri akademického roku 2019/2020 na FiF UK ako súčasť výskumu zameraného na testovanie tlmočnických zručností (porov. Podlucká, 2018; Podlucká, 2020), ktorý tvorí základ našej dizertačnej práce. Zber dát na výskum sme preto spojili s týmto vedľajším výskumom.

Našu vzorku tvorilo dokopy 21 študentov. Zber dát prebiehal v troch fázach. Prvá fáza prebiehala počas prezenčnej výučby v rámci hodín *Tlmočnického semináru z angličtiny* v rámci zberu dát pre dizertačný výskum. Zúčastnilo sa jej všetkých 21 študentov.

Druhá fáza prebehla o 2 týždne dištančnou formou. Študenti pritom dostali rovnaké zadanie ako pri prvej fáze, ale vypracovali ho doma. Tretia fáza prebiehala identickou formou o týždeň neskôr. Niektorí študenti domáce zadanie neodovzdali, a preto bol počet respondentov v druhej a tretej úlohe nižší.

Všetci študenti boli oboznámení s tým, že zozbierané dáta budú použité na účely výskumu a zúčastnili sa ho dobrovoľne.

Všetci študenti študovali na FiF UK študijný program OPT v kombinácii s anglickým jazykom. V čase zberu dát boli študentami druhého ročníka bakalárskeho štúdia.

2.2 Dotazník zameraný na skúsenostný komplex

Ešte pred úlohou zameranou na rozsah pracovnej pamäte sme študentom zadali dotazník zameraný na určenie stavu skúsenostného komplexu. Uvedomujeme si, že je pomerne zložitá explicitne vyhodnotiť skúsenostný komplex jednotlivca na univerzálnej škále. Výlučne pre účely nášho výskumu sme však vytvorili jednorazový dotazník, na základe ktorého budú dáta vyhodnotené.

Respondentom sme predložili zoznam tém, ktorých sa týkali jednotlivé cvičenia (dokopy bolo tém 10, podľa počtu cvičení v oboch fázach dizertačného výskumu), a pýtali sme sa ich, aby na škále od 1 do 5 ohodnotili pre každú tému nasledujúce kategórie, pričom 1 bola najnižšia možná hodnota a 5 najvyššia možná:

1. Téma ma zaujíma
2. V téme sa vyznám
3. O téme by som rád/rada vedel/-a viac
4. O danej téme som už čítal/-a alebo počul/-a.

Súčet bodov v dotazníku sme sa rozhodli považovať za číselné vyhodnotenie skúsenostného komplexu pre danú tému. Maximálny počet bodov bol 20.

V troch rôznych cvičeniach sme sa zamerali na tri rôzne témy, na ktoré nám študenti vyjadrili svoj vzťah v dotazníku. Išlo o témy **daňové raje**, **obmedzenia pri darovaní krvi** a **koronavírus**.

2.3 Cvičenie zamerané na rozsah pracovnej pamäte

V súčasnosti je známe veľké množstvo cvičení určených na zistenie rozsahu pracovnej pamäte (porov. Gillies, 2013; Nolan, 2005) Na účely tohto výskumu (resp. dizertačného výskumu) sme si zvolili pomerne jednoduché cvičenie, ktorého cieľom je zistiť, koľko jednotiek si dokáže respondent uchovať v pracovnej pamäti a vzápätí ich vymenovať.

Respondenti teda dostali za úlohu vypočítať si krátky, cca 2 – 3 minútový text, ktorý sa skladal z troch častí. Krátky úvod a záver slúžili na priblíženie a špecifikáciu témy a poskytnutie kontextu. Jadro textu obsahovalo zoznam 23 položiek (jednotiek), ktoré si mali respondenti zapamätať. Po vypočítaní textu boli respondenti oboznámení s tým, že bolo zapnuté nahrávanie, a ich úlohou bolo vymenovať čo najviac jednotiek zo zoznamu.

Tematicky boli úlohy zamerané rôzne. Chceli sme pritom pokryť širokú škálu tém, od takých, s ktorými študenti nebudú veľmi oboznámení, až po také, v ktorých sme dúfali, že sa budú študenti vyznať. Položky, resp. jednotky, ktoré mali respondenti vymenovať, boli vo všetkých troch prípadoch krajiny zoradené v abecednom poradí.

V prípade nahrávok vytvorených počas prezenčnej výučby sme počet zapamätaných jednotiek vyhodnotili neskôr, v prípade nahrávok zadaných počas online výučby sme študentov poprosili o vlastné spočítanie správne vymenovaných jednotiek.

2.4 Hypotézy

Ako potvrdzuje A. Popovič (1983), skúsenostný komplex ovplyvňuje realizáciu tlmočenia, a teda očakávame, že ovplyvní i výkon v prípravných cvičeniach na tlmočenie. Predpokladáme, že čím vyššie skóre uvedie respondent v dotazníku o skúsenostnom komplexe, tým lepší bude jeho výkon. Očakávame teda, že sa potvrdí, že medzi skúsenostným komplexom a pracovnou pamäťou existuje korelácia.

Celkovo sme si stanovili tri hypotézy. V prvej hypotéze sa pozrieme na priemerné skóre dosiahnuté podľa jednotlivých tematických okruhov a k nim prináležiacich cvičení:

H1: Cvičenia, v ktorých bude priemerné skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe vyššie, budú mať aj vyššie skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte.

Ďalšie dve hypotézy sa pozrú na celkové skóre dosiahnuté vo všetkých tematických okruhoch a v každom cvičení. Výsledky použité na overenie týchto dvoch hypotéz preto nebudú rozdelené podľa tematického zamerania cvičenia, ale budú vnímať výsledky ako celok:

H2: Celkové vyššie skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe sa prejavi vo vyššom celkovom skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte.

H3: Vyššie skóre v jednotlivých kategóriách v dotazníku o skúsenostnom komplexe sa prejavi vo vyššom celkovom skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte.

V celom kontexte vyhodnocovania dát sa budeme pozerat' na skupinu našich respondentov ako na celok, nie na individuálne výsledky. Postupné zlepšovanie zručností, ktoré by sme vedeli vyhodnotiť, keby sme sa na dáta pozreli individuálne, je totiž integrálnou súčasťou nášho dizertačného výskumu, a preto bude dostupné v našej dizertačnej práci.

3 VÝSLEDKY VÝSKUMU A ICH INTERPRETÁCIA

Posledná časť článku bude venovaná konkrétnym výsledkom výskumu, ktoré budú následne interpretované v kontexte hypotéz stanovených v kapitole 2.4.

3.1 Celkové dosiahnuté skóre v dotazníkoch o skúsenostnom komplexe a v cvičeniach zameraných na kapacitu pracovnej pamäte

Aby boli výsledky porovnaní v nasledujúcich kapitolách zrozumiteľné, v tejto podkapitole uvedieme celkové výsledky našich respondentov v dotazníkoch a cvičeniach. Pre lepšiu prehľadnosť pritom delíme výsledky podľa tematického zamerania cvičenia. Pripomíname, že v poslednom stĺpci ide o počet zapamätaných jednotiek z celkového počtu 23.

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 10

Tabuľka 1: Výsledky dotazníka o skúsenostnom komplexe a cvičenia zameraného na kapacitu pracovnej pamäte; tematické zameranie úlohy: obmedzenia pri darovaní krvi

Respondent	Téma ma zaujíma	V téme sa vyznám	O téme by som rád vedel viac	O danej téme som už čítal/ počul	Celkové skóre	Počet zapamätaných jednotiek
RESP 1	4	4	5	4	17	11
RESP 2	4	3	4	2	13	12
RESP 3	3	1	3	3	10	14
RESP 4	3	2	3	2	10	8
RESP 5	4	1	5	1	11	16
RESP 6	5	3	4	3	15	13
RESP 7	4	3	4	3	14	14
RESP 8	4	3	4	2	13	15
RESP 9	4	2	3	2	11	14
RESP 10	3	4	5	2	14	16
RESP 11	5	4	5	4	18	8
RESP 12	5	4	5	3	17	19
RESP 13	5	4	5	3	17	8
RESP 14	4	4	2	4	14	11
RESP 15	3	2	2	2	9	9
RESP 16	1	1	2	1	5	8
RESP 17	2	4	1	3	10	6
RESP 18	4	4	4	4	16	6
RESP 19	2	2	2	1	7	13
RESP 20	3	3	3	3	12	6
RESP 21	2	1	5	1	9	13
PRIEMER	3,52381	2,80952	3,619	2,5238	12,4762	11,4286

Tabuľka 2: Výsledky dotazníka o skúsenostnom komplexe a cvičenia zameraného na kapacitu pracovnej pamäte; tematické zameranie úlohy: daňové raje

Respondent	Téma ma zaujíma	V téme sa vyznám	O téme by som rád vedel viac	O danej téme som už čítal/počul	Celkové skóre	Počet zapamätaných jednotiek
RESP 1	5	2	5	2	14	16
RESP 2	2	1	1	1	5	11
RESP 3	4	1	3	2	10	6
RESP 4	2	1	3	2	8	6
RESP 5	3	1	3	1	8	12,5
RESP 6	2	2	3	3	10	8
RESP 7	4	1	4	2	11	13
RESP 8	2	1	3	1	7	19
RESP 9	2	1	2	2	7	7,5
RESP 10	3	2	4	1	10	10
RESP 11	5	3	5	4	17	12
RESP 12	3	1	3	1	8	12
RESP 13	2	1	3	1	9	7
RESP 14	3	2	2	2	9	7
RESP 15	3	1	3	2	9	7
RESP 16	5	3	4	2	14	9,5
RESP 17	3	2	2	3	10	11
RESP 18	4	2	5	2	13	15
PRIEMER	3,167	1,556	3,2222	1,88889	9,9444	10,52778

Tabuľka 3: Výsledky dotazníka o skúsenostnom komplexe a cvičenia zameraného na kapacitu pracovnej pamäte; tematické zameranie úlohy: koronavírus

Respondent	Téma ma zaujíma	V téme sa vyznám	O téme by som rád vedel viac	O danej téme som už čítal/ počul	Celkové skóre	Počet zapamätaných jednotiek
RESP 1	5	4	5	5	19	17
RESP 2	5	3	3	4	15	11
RESP 3	5	4	5	4	18	14
RESP 4	5	4	5	5	19	13
RESP 5	5	3	4	4	16	16
RESP 6	5	4	5	5	19	13
RESP 7	5	4	5	5	19	17
RESP 8	3	4	2	4	13	18
RESP 9	5	4	3	5	17	14
RESP 10	5	3	5	5	18	17
RESP 11	4	3	4	5	16	11
RESP 12	5	4	5	4	18	17
RESP 13	5	3	5	5	18	11
RESP 14	5	4	5	5	19	11
RESP 15	4	4	4	4	16	10
RESP 16	4	3	3	4	14	14
PRIEMER	4,688	3,625	4,25	4,563	17,125	14

Na základe výsledkov v uvedených tabuľkách sa v nasledujúcich kapitolách pozrieme na vzťahy medzi jednotlivými stĺpcami, aby sme mohli určiť, či medzi jednotlivými kategóriami skúsenostného komplexu a kapacitou pracovnej pamäte existuje overiteľný vzťah, čím potvrdíme alebo vyvrátíme naše hypotézy.

3.2 Porovnanie výsledkov jednotlivých cvičení

V tabuľke 4 si zopakujeme informácie z predošlých tabuliek a dáme ich do jednej, prehľadnej tabuľky, aby sme tak mohli ľahšie porovnať rozdiely medzi jednotli-

vými cvičeniami. Pozrieme sa pritom na priemerné skóre dosiahnuté v jednotlivých cvičeniach, pričom pre lepšiu ilustráciu uvádzame i percentuálnu úspešnosť v cvičení.

Tabuľka 4: Porovnanie výsledkov jednotlivých cvičení

Cvičenie	Téma ma zaujíma	V téme sa vyznám	O téme by som rád vedel viac	O danej téme som už čítal/počul	Celkové skóre	Počet zapamätaných jednotiek	Percentuálne vyjadrenie bodov
Cvičenie č. 1	3,53	2,81	3,62	2,53	11,43	12,48	49,69%
Cvičenie č. 2	3,17	1,56	3,23	1,89	10,53	9,95	45,78%
Cvičenie č. 3	4,69	3,63	4,25	4,56	14	17,13	60,87%

V tabuľke 4 vidíme, že cvičenie č. 2 dosiahlo najnižšie bodové hodnoty vo všetkých kategóriách – v dotazníku zameranom na skúsenostný komplex (aj v celkovom skóre, ktoré vzniklo sčítaním jednotlivých kategórií) a takisto aj v počte zapamätaných jednotiek, t. j. v skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte. Na druhom mieste sa ocitlo cvičenie č. 1 a najviac bodov vo všetkých kategóriách získali respondenti v cvičení č. 3. Najhoršie preto dopadlo cvičenie o daňových rajoch, na druhom mieste sa umiestnilo cvičenie o obmedzeniach pri darovaní krvi a najlepšie výsledky dosiahlo cvičenie, ktoré sa tematicky venovalo koronavírusu.

Vidíme teda, že v cvičení, kde respondenti celkovo zaznačili najnižšie skóre skúsenostného komplexu, je i najnižšie celkové dosiahnuté skóre v cvičení na pracovnú pamäť. Rovnaký výsledok dostaneme, i keď sa zameriame na najvyššie skóre. Dalo by sa preto povedať, že čím nižšie je celkové skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe, tým nižšie skóre dosiahli respondenti v cvičení a naopak. Na základe týchto informácií si teda dovoľíme tvrdiť, že medzi výsledkami v skúsenostnom komplexe a pracovnou pamäťou (resp. cvičením zameraným na určenie jej kapacity) existuje korelácia a teda naša prvá hypotéza sa potvrdila.

Na ďalšiu analýzu sme sa rozhodli spojiť výsledky všetkých cvičení dokopy, aby sme tak získali vyšší celkový počet dát a mohli tak s väčšou istotou potvrdiť relevantnosť našich výsledkov.

Ďalšie podkapitoly preto rozdelíme podľa jednotlivých aspektov skúsenostného komplexu a budeme skúmať ich vzťah s výsledkom cvičenia zameraného na pracovnú pamäť.

3.3 Vzťah medzi celkovým súčtom skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe a výsledkom v cvičení zameranom na pracovnú pamäť

Nakoľko v tejto časti pracujeme s vyšším počtom dát, môžeme sa okrem porovnania priemerných skóre pozrieť aj na korelačný koeficient, ktorý vyjadruje vzťahy medzi jednotlivými premennými. Pre účely výpočtu vzťahu medzi celkovým súčtom skóre v dotazníku zameranom na skúsenostný komplex a výsledným skóre v cvičení na pamäť sme preto určili tento koeficient v poslednom riadku tabuľky. Pre lepšiu prehľadnosť uvádzame získané skóre (v stĺpcoch podľa jednotlivých cvičení). Keďže pre účel tohto experimentu nie je relevantné, ktorý respondent dosiahol ktoré skóre, v tabuľke ich neoznačujeme.

Tabuľka 5: Porovnanie súčtu skóre skúsenostného komplexu a počtu zapamätaných jednotiek

Cvičenie 1		Cvičenie 2		Cvičenie 3	
Skúsenostný komplex	Počet zapamätaných jednotiek	Skúsenostný komplex	Počet zapamätaných jednotiek	Skúsenostný komplex	Počet zapamätaných jednotiek
20	11	14	16	27	17
18	12	5	11	18	11
20	14	10	6	23	14
13	8	8	6	23	13
22	16	8	12,5	24	16
20	13	10	8	23	13
21	14	11	13	27	17
21	15	7	19	24	18
19	14	7	7,5	22	14
23	16	10	10	27	17
17	8	17	12	20	11
27	19	8	12	26	17
16	8	9	7	21	11
17	11	9	7	21	11
13	9	9	7	18	10
11	8	14	9,5	21	14
10	6	10	11	-	-

14	6	13	15	-	-
16	13	-	-	-	-
12	6	-	-	-	-
19	13	-	-	-	-
Korelačný koeficient		0,652			

Čím je hodnota korelačného koeficientu bližšia k 1, tým je korelácia medzi jednotlivými premennými silnejšia. Hinkel a kol. (1998) pritom charakterizujú korelačný koeficient v rozmedzí 0,50 do 0,70 ako strednú koreláciu. Vzhľadom na vysokú subjektivitu posudzovania vlastného skúsenostného komplexu respondentov však i strednú koreláciu v tomto kontexte považujeme za významný dôkaz toho, že tento vzťah medzi premennými existuje. Tým môžeme vyhlásiť, že naša druhá hypotéza sa potvrdila.

3.4 Vzťah medzi jednotlivými kategóriami skúsenostného komplexu a výsledkom v cvičení zameranom na pracovnú pamäť

Podobne ako v podkapitole 3.3, aj v tejto podkapitole budeme vyhodnocovať dáta ako jeden celok, aby sme tak získali vyšší počet relevantných dát a vedeli ich tak presnejšie vyhodnotiť. Čím vyšší počet údajov totiž využijeme na vypočítanie korelačného koeficientu, tým vyššia bude relevantnosť získaných údajov. Na dáta sa pritom pozrieme dvomi spôsobmi. Prvým z nich bude posúdenie korelačného koeficientu, podobne ako v podkapitole 3.3. Okrem toho si zoradíme výsledky podľa toho, aké skóre priradili respondenti danej kategórii skúsenostného komplexu (t. j. spojíme všetkých respondentov, ktorí priradili dané skóre od 1 do 5) a pozrieme sa na priemerné skóre dosiahnuté medzi týmito respondentami. Následne porovnáme, či so stúpajúcim skóre skúsenostného komplexu stúpa i priemerné dosiahnuté skóre v cvičení na pracovnú pamäť.

3.4.1 „Téma ma zaujíma“: vzťah medzi záujmom a pamäťou

Na vzťah medzi odpoveďami na otázku, ktorá sa týkala záujmu respondentov o danú tému, a pracovnou pamäťou, resp. jej kapacitou, sa pozrieme v tabuľke 6. Pre lepšiu prehľadnosť tabuľky používame skratku S. K. na vyjadrenie skóre v skúsenostnom komplexe a P. Z. J. ako „počet zapamätaných jednotiek“.

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 10

Tabuľka 6: Vzťah medzi odpoveďami na otázku „téma ma zaujíma“ a počtom zapamätaných jednotiek

S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.
1	14	2	8	3	12	4	11
1	16	2	14	3	13	4	16
1	8	2	9	3	14	4	8
1	13	2	13	3	15	4	19
1	11	2	16	3	6	4	8
1	6	2	8	3	12	4	11
1	6	2	10	3	9,5	4	6
1	12,5	2	7	3	11	4	6
1	13	2	11	3	16	4	17
1	19	2	15	3	17	4	14
1	7,5	-	-	3	11	4	13
1	12	-	-	3	11	4	13
1	7	-	-	3	14	4	17
1	7	-	-	3	12	4	18
-	-	-	-	3	13	4	14
-	-	-	-	3	14	4	17
-	-	-	-	-	-	4	11
-	-	-	-	-	-	4	10
PRIEMER	10,857	PRIEMER	11,1	PRIEMER	12,423	PRIEMER	12,723
Korelačný koeficient				0,379			

Keď sa na výsledky pamätového cvičenia pozrieme cez prizmu záujmu o danú tému, môžeme vidieť, že korelačný koeficient dosiahol hodnotu 0,379, čo podľa Hinkla a kol. (1998) predstavuje iba nízku koreláciu. Opäť je však na mieste pripomenúť subjektivitu vlastného hodnotenia skúsenostného komplexu, a preto veríme, že i nízka korelácia má v našom kontexte význam. Keď sa navyše pozrieme na priemerné skóre v jednotlivých „triedach“ respondentov podľa toho, aké číslo si na škále od 1 do 5 zvolili, aby reprezentovalo ich záujem o danú tému, vidíme, že priemer respondentov, ktorí si zvolili číslo 1, je najnižší a tento priemer postupne stúpa priamo úmerne k skóre skúsenostného komplexu.

Preto teda môžeme tvrdiť, že hoci je korelačný koeficient nízky, v otázke vzťahu medzi záujmom o danú problematiku a výsledkom pamätového cvičenia vidíme koreláciu, a tým potvrdzujeme našu tretiu hypotézu.

3.4.2 „V téme sa vyznám“: vzťah medzi prehľadom a pamäťou

Tabuľku 7, v ktorej sa pozrieme na priemerné skóre dosiahnuté respondentami v pamäťovom cvičení v súvislosti s odpoveďou na škále od 1 do 5 na otázku, či sa v danej téme vyznajú, vytvárame na základe rovnakých pravidiel ako tabuľku 6.

Tabuľka 7: Vzťah medzi odpoveďami na otázku „v téme sa vyznám“ a počtom zapamätaných jednotiek

S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.
1	8	3	14	4	11	5	13
PRIEMER	8	3	8	4	12	5	8
-	-	3	16	4	16	5	19
2	6	3	9	4	14	5	8
2	13	3	6	4	15	5	16
2	13	3	12,5	4	14	5	12
2	11	3	10	4	11	5	9,5
2	6	3	12	4	6	5	17
2	8	3	7	4	6	5	11
2	19	3	7	4	13	5	14
2	7,5	3	11	4	15	5	13
2	7	3	18	4	11	5	16
-	-	-	-	4	10	5	13
-	-	-	-	4	14	5	17
-	-	-	-	-	-	5	14
-	-	-	-	-	-	5	17
-	-	-	-	-	-	5	17
-	-	-	-	-	-	5	11
-	-	-	-	-	-	5	11
PRIEMER	10,056	PRIEMER	10,875	PRIEMER	12	PRIEMER	13,5
Korelačný koeficient				0,218			

Medzi prehľadom v danej téme a výsledkom cvičenia zameraného na pamäť sa nám ukazuje korelačný koeficient iba 0,218, čo podľa Hinkla a kol (1998.) znamená iba veľmi nízku koreláciu. Porovnanie priemerných skóre pre jednotlivé kategórie nám však ukazuje priamo úmerný vzťah, keďže so zvyšujúcim sa skóre v skúsenostnom komplexe sa zvyšuje aj priemerne dosiahnutý počet bodov. V tomto prípade sa ukazuje, že i veľmi nízka korelácia môže byť v praxi relevantná, a preto i táto kategória potvrdzuje našu hypotézu.

3.4.3 „O téme by som rád/rada vedel/-a viac“: vzťah medzi záujmom o rozšírenie znalostí a pamäťou

Tretia otázka, ktorú sme položili v rámci dotazníka o skúsenostnom komplexe, naznačuje na jednej strane nedostatok predošlých skúseností, no zároveň i akúsi zvedavosť a ochotu zistiť o danej téme viac. Môžeme predpokladať, že vyššie skóre zaznamenané ako odpoveď na túto otázku indikuje pozitívnejší vzťah k danej téme a celkovo vyšší záujem o danú tému.

Tabuľka 8: Vzťah medzi odpoveďami na otázku „o téme by som rád/rada vedel/-a viac“ a počtom zapamätaných jednotiek

S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.
1	6	3	14	4	12	5	11
1	11	3	8	4	13	5	16
PRIEMER	8,5	3	14	4	14	5	16
-	-	3	6	4	15	5	8
-	-	3	6	4	6	5	19
2	11	3	6	4	13	5	8
2	9	3	12,5	4	10	5	13
2	8	3	8	4	9,5	5	16
2	13	3	19	4	16	5	12
2	7,5	3	12	4	11	5	15
2	7	3	7	-	-	5	17
2	11	3	7	-	-	5	14
2	18	3	11	-	-	5	13
-	-	3	14	-	-	5	13

-	-	3	14	-	-	5	17
-	-	-	-	-	-	5	17
-	-	-	-	-	-	5	17
-	-	-	-	-	-	5	11
-	-	-	-	-	-	5	11
PRIEMER	10,563	PRIEMER	10,567	PRIEMER	11,773	PRIEMER	13,895
Korelačný koeficient				0,416			

V prípade záujmu o prehľbovanie vedomostí o danej téme a vzťahu k pracovnej pamäti dosiahol korelačný koeficient zatiaľ najvyššiu hodnotu oproti ostatným kategóriám skúsenostného komplexu, a to až 0,416, čo môžeme opäť označiť ako nízku koreláciu. Keď sa pozrieme na priemerné skóre v cvičení na pamäť, opäť vidíme, že stúpa spolu so skóre v skúsenostnom komplexe – a to pomerne rapídne, až na rozdiel medzi skóre 2 a 3 skúsenostného komplexu. Inak však vidíme medzi týmito dvomi premennými koreláciu, ktorá opäť potvrdzuje našu hypotézu.

3.4.3 „O téme som už čítal/-a alebo počul/-a“: vzťah medzi skúsenosťami s témou a pamäťou

V poslednej tabuľke sa pozrieme, či sa ukázala priama úmera medzi stúpajúcim skóre v otázke predošlých skúseností v danej téme a bodovým skóre v cvičení zameranom na pracovnú pamäť.

Tabuľka 9: Vzťah medzi odpoveďami na otázku „o téme som už čítal/-a alebo počul/-a“ a počtom zapamätaných jednotiek

S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.	S. K.	P. Z. J.
1	16	2	12	3	14	4	11	5	17
1	8	2	8	3	13	4	8	5	13
1	13	2	15	3	14	4	11	5	13
1	13	2	14	3	19	4	6	5	17
1	11	2	16	3	8	4	12	5	14
1	12,5	2	9	3	6	4	11	5	17
1	19	2	16	3	6	4	14	5	11
1	10	2	6	3	8	4	16	5	11

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 10

1	12	2	6	3	11	4	18	5	11
1	7	2	13	-	-	4	17	-	-
-	-	2	7,5	-	-	4	10	-	-
-	-	2	7	-	-	4	14	-	-
-	-	2	7	-	-	-	-	-	-
-	-	2	9,5	-	-	-	-	-	-
-	-	2	15	-	-	-	-	-	-
PRIEMER	12,15	PRIEMER	10,734	PRIEMER	11	PRIEMER	12,33	PRIEMER	13,778
Korelačný koeficient					0,188				

Korelačný koeficient vzťahu medzi skúsenosťami s témou a pracovnou pamäťou je 0,188, čo znamená, že korelácia medzi týmito premennými je najnižšia zo všetkých doteraz skúmaných vzťahov, hoci by sa ešte dala nazvať „veľmi nízkou koreláciou“ (Hinkle a kol., 2003). Okrem toho sa nám v tabuľke ukazuje prvýkrát istá diskrepancia, ktorá sa vymyká doterajšiemu vzorcu priamej úmery. Pri respondentoch, ktorí zaznačili skóre svojich skúseností s témou ako 1, sa objavuje vyššie skóre ako u respondentov, ktorí označili svoje skúsenosti na škále od 1 do 5 ako 2 a dokonca 3 body. V dôsledku toho je pravdepodobne i korelačný koeficient blízky nule.

V tomto prípade teda nemôžeme povedať, že bola naša hypotéza potvrdená. Musíme sa teda zamyslieť nad tým, čo spôsobilo túto odchýlku, a prečo práve táto posledná kategória dosiahla najnižšie skóre. Naskytajú sa nám minimálne tri možné vysvetlenia:

- 1) Premenné spolu navzájom nesúvisia. Nízka hodnota korelačného koeficientu blížiaci sa k nule, a teda k žiadnej korelácií, by túto možnosť potvrdzovala. Môže to teda znamenať, že výkon v cvičení zameranom na pracovnú pamäť alebo teda rovno pracovná pamäť nesúvisí s tým, koľko predchádzajúcich skúseností má respondent s danou témou. Ak však výkon ovplyvňuje pozitívny vzťah k téme, záujem o tému samotnú a ochota zistiť o téme viac, prečo by boli predchádzajúce skúsenosti výnimkou? Toto vysvetlenie sa teda nezdá byť relevantné.
- 2) Vágne položené otázky. Pre lepšiu prehľadnosť a aby sme sa uistili, že respondenti pochopili otázky v dotazníku správne, by mohlo byť vhodnejšie položiť otázky konkrétnejšie, aby nedošlo k prípadnému nedorozumeniu, resp. podceneniu alebo nesprávnemu zaznačeniu odpovede. Riešením by preto bolo vylepšiť dizajn experimentu a pozornejšie zostaviť otázky do dotazníka o skúsenostnom komplexe.

- 3) Pri hodnotách od 2 do 5 medzi premennými opäť vidíme priamu úmeru, a teda odchýlka sa prejavila len pri respondentoch, ktorí si zvolili hodnotu 1. Do úvahy teda prichádza vysvetlenie, že problém nie je v korelácii medzi premennými, ale v tom, že respondenti nesprávne odhadli predošlé skúsenosti s témou. V rýchlosti si možno pri vyplňaní dotazníka nespomenuli na konkrétne skúsenosti, kde by sa s témou stretli. Vo všetkých troch prípadoch však ide o bežné témy, s ktorými sa človek v rámci každodenného života raz za čas stretne, i keď ich cielene nevyhľadáva. Priklonili by sme sa teda k vysvetleniu, že respondenti podcenili svoje predchádzajúce skúsenosti s danými témami.

3.5 Interpretácia výsledkov a implikácie pre didaktické účely

Ako sme si mohli prečítať v záveroch predchádzajúcich podkapitol, väčšina našich hypotéz sa potvrdila bez väčších problémov. Úplné potvrdenie hypotéz nastalo v dvoch prípadoch.

H1: Cvičenia, v ktorých bude priemerné skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe vyššie, budú mať aj vyššie skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte.

Prvá hypotéza sa potvrdila, keďže druhé cvičenie (s tematickým zameraním na tzv. daňové raje) dosiahlo najnižšie skóre aj v dotazníku o skúsenostnom komplexe (vo všetkých kategóriách) a zároveň i v samotnom cvičení na pamäť. Tretie cvičenie (tematicky zamerané na koronavírus) zase dosiahlo najvyššie celkové skóre i čiastkové skóre v kategóriách dotazníka o skúsenostnom komplexe a zároveň aj v cvičení na pamäť. Výsledky teda potvrdili, že medzi výsledkami skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe a výsledkami cvičenia na pracovnú pamäť existuje priama úmera a korelácia. Čím viac skúseností a čím bližší vzťah má respondent k téme, tým lepšie skóre dosiahne v cvičení zameranom na pamäť.

H2: Celkové vyššie skóre v dotazníku o skúsenostnom komplexe sa prejavi vo vyššom celkovom skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte.

V druhej hypotéze sme sa pozreli na set dát ako celok (teda na rozdiel od vyhodnocovania prvej hypotézy sme neriešili rozdelenie na jednotlivé cvičenia) a pozreli sme sa na potenciálnu koreláciu medzi premennými. Táto korelácia sa nám potvrdila s korelačným koeficientom 0,652, teda ako stredná korelácia.

H3: Vyššie skóre v jednotlivých kategóriách v dotazníku o skúsenostnom komplexe sa prejaví vo vyššom celkovom skóre v cvičení zameranom na kapacitu pracovnej pamäte.

Táto hypotéza pozostávala zo štyroch častí, keďže náš dotazník o skúsenostnom komplexe pozostával zo štyroch otázok. V prípade troch z nich sa nám potvrdila korelácia, niekedy vyššia, inokedy nižšia. Pri poslednej z otázok sa preukázala veľmi nízka korelácia a aj náhľad na priemerné dosiahnuté skóre poukázal na isté diskrepancie, ktorých pôvod sme sa snažili vysvetliť v podkapitole 3.4.3. Celkovo by sme teda mohli povedať, že sa hypotéza aspoň z troch štvrtín potvrdila.

Ak by sme teda chceli z týchto potvrdených hypotéz vyvodíť implikácie pre praktické využitie v didaktike tlmočenia, dalo by sa povedať, že lepší výkon dosiahnu študenti v tých témach, s ktorými majú najviac skúseností. Výzvou pre pedagóga sa teda stáva správne odhadnúť výber tém, ktoré využíva počas didaktického procesu, aby správne odhadol skúsenostný komplex študentov, napr. prostredníctvom dialógu so študentami. Pedagóg môže takisto podporiť študentov v tom, aby sa aktívne podieľali na výbere tematického zamerania cvičení.

Nesprávne odhadnutie skúsenostného komplexu študentov môže viesť k tomu, že medzi výkonmi študentov budú veľké rozdiely, ktoré nemusia objektívne odrážať reálny stav tlmočnických zručností študentov a ktoré potom môžu negatívne ovplyvniť napríklad finálne hodnotenie študentov, ktoré potom nemusí byť objektívne, nehovoriac o subjektívnych pocitoch študentov z vlastného výkonu. Práca s veľkým množstvom rôznych tém preto môže mať za dôsledok nielen rozvíjanie skúsenostného komplexu študentov, ale i objektívnejšie zachytenie výkonu študentov.

Úlohou pedagóga je však nielen využívať také témy, s ktorými študenti skúsenosti majú, ale naopak využívať i témy nové a neznáme na rozvíjanie skúsenostného komplexu, aby študentom uľahčil potenciálny prechod do praxe a stret s novými, neznámymi témami. Rozvoj skúsenostného komplexu však nemôže ostať povinnosťou výlučne pedagóga. Jeho úlohou by takisto malo byť motivovať študentov k tomu, aby svoj skúsenostný komplex rozvíjali vo svojom voľnom čase v čo najširšej škále rozličných tém.

ZÁVER

Dotazník a cvičenie vytvorené na účely nášho experimentu dokázali, že medzi skúsenostným komplexom a pracovnou pamäťou existuje korelácia, a teda by sme mohli usúdiť, že čím vyšší skúsenostný komplex v danej téme u respondenta existuje, tým lepšie dokáže využívať pracovnú pamäť. Ide, pochopiteľne,

o generalizáciu, nakoľko výskum prebiehal v kontrolovanom prostredí výlučne v kontexte didaktiky tlmočenia v úvodných fázach. Na to, aby sme potvrdili úlohu skúsenostného komplexu v samotnom tlmočení alebo vo výkone v konzekutívnom či simultánnom tlmočení, by bolo vhodné experiment ďalej prispôbiť i takýmto typom cvičení. Priame implikácie pre výučbu tlmočenia však vidíme i v experimente v tejto podobe a dúfame, že budú inšpiráciou i pre ostatných vyučujúcich tlmočenia, najmä v jeho úvodných fázach.

LITERATÚRA

- BADDELEY, A. – GATHERCOLE, S. 1998. The Phonological Loop as a Language Learning Device. In: *Psychological Review* 1, 1998, s. 158 – 173.
- BADDELEY, A. D. – LOGIE, R. H. 1999. Working Memory: The multiple-component model. In: A. Miyake & P. Shah: *Models of Working Memory*. New York: Cambridge University Press, 1999, s. 28 – 61.
- GILE, D. 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009.
- HINKLE, D. E. – WIERSMA, W – JURIS, S.G. 2003. *Applied Statistics for the Behavioral Sciences*. Boston: Houghton Mifflin, 2003.
- JAKABOVÁ, B. 2017. *Krátkodobé pamäťové zručnosti v procese konzekutívneho tlmočenia*. Nitra: FF UKF v Nitre, 2017, [diplomová práca].
- KENÍŽ, A. 1980. *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1980.
- MIKO, F. 1970. *Text a štýl: K problematike literárnej komunikácie*. Bratislava: Smena, 1970.
- MILLER, G. A. 1956. The Magical Number Seven, Plus or Minus Two: Some Limits on our Capacity for Processing Information. In: *Psychological Review* 63. 1956, s. 81 – 97.
- NOLAN, J. 2005. *Interpretation: Techniques and Exercises*. Bristol: Multilingual Matters, 2005.
- NOVÁKOVÁ, T. 1993. *Tlmočenie: teória – výučba – prax*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1993.
- PODLUCKÁ, L. 2018. Návrh modelu testovania tlmočnických zručností. In: *Tradícia a inovácia v translatologickom výskume VI*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2018.
- PODLUCKÁ, L. 2020. The assessment of skills of students in introductory courses to interpreting. In: *Interpreter Training - Experience, Ideas, Perspectives*. Viedeň: Praesens Verlag, s. 66-77. ISBN 978-3706911078.
- POPOVIČ, A. 1983. *Originál – preklad*. Bratislava: Tatran, 1983.
- RUISEL, I. 1995. Cez psychometriku k psychológii osobnosti. In: D. Kováč a kol., *Ústav experimentálnej psychológie SAV 1955-1995: Jeho prínosy k rozvoju psychológie na Slovensku*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 1995, s. 84 – 98.

RESUMÉ

The article is aimed at proving the relation between experience complex and working memory in students of interpreting in the context of introductory phases to interpreting. The hypotheses predict a correlation between the two. For the purpose of the research, a survey about previous experience and relation to the subject, and an exercise aimed at the capacity of the working memory, were created for the respondents. Using the results from three individual exercises with three different topics, the data is analysed to prove or disprove the hypotheses. Afterwards, implications for didactics of interpreting are inferred from the results of the experiment.

◆◆◆

Mgr. Lucia Podlucká
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
lucia.podlucka@uniba.sk